

Egy fotóalbum előzményei

Pécsi József: Zwölf Aktaufnahmen, Berlin, W. J. Mörlins, 1922

Karl Schenker: Zwölf Bildnis-Aufnahmen, Berlin, W. J. Mörlins, 1919

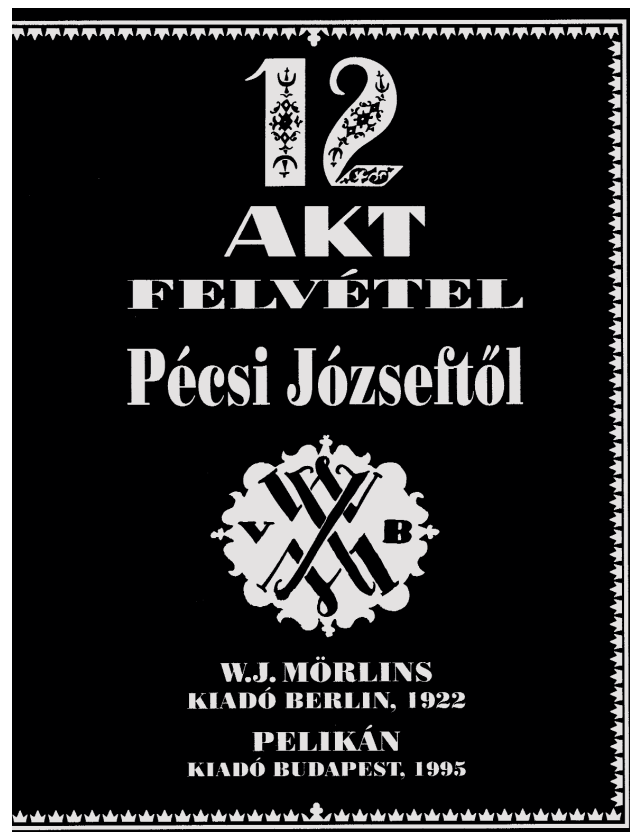
ALBERTINI BÉLA

A magyar fotográfia múltja iránt érdeklődők tudják, hogy ez a kis album igen nagy késéssel érkezett meg Magyarországra. A hazai változat 1995-ben jelent meg a Pelikán Kiadó gondozásában, az egykor Willi Warstat által írt előszóval. Meg kell említeni, hogy Warstat az aktfényképezésről 1929-ben kiadott monográfiájában, amelyben a példatár felvételeit számos ország fotográfusainak munkáiból válogatta, nem idézett képet Pécsi Józseftől.¹ A német szakíró jó érzékkel felmérhette, hogy az általa

korábban dicsért festői stílusú Pécsi-féle aktfotográfiák ekkorra már fotótörténeti emlékekké váltak. Ismeretes, hogy Pécsi 1922 után szép számmal készített nem festői felfogású aktfotókat is, azonban valószínű, hogy Warstat ezeket már nem ismerte. Az ő 1929-es két magyar kép-példája Angelótól származott.²

Az 1995-ös magyarországi kiadvány végén Beke László eszmefuttatása szól az aktfényképezésről és Pécsi József vonatkozó munkásságáról. Beke arról is írt, hogy az album eredeti címlap-

1. kép. A Pécsi-album magyar kiadásának borítója, 1995

2. kép. A Pécsi-album eredeti kiadásának borítója, 1922

Franz Blei*: Karl Schenker arckép-fényképeihez

In: *Zwölf Bildnis-Aufnahmen*, Berlin, W. J. Mörlins, 1919. 4–5.

A művészet barátainak ama halk reménye, hogy egy bizonyos fajta konvencionális arcképfestészet – amely csak anyagában azonos a festészettel – teret veszít majd az arcképfotóval szemben, mígnem végül teljesen el nem tűnik; ez a remény most egy fiatal berlini fényképész munkáiból meríthet friss erőt, amelyek a lehető legtöbbet nyújtják, amire az arckép fotó korunkban képes. Rögtön észrevehető, hogy Schenker tehetséges ember, azaz a szakmai ismeretein túl még valami mással is rendelkezik, mint pusztán jó ízléssel, amelynél többet fényképészekről többnyire nem várunk. Festőként a szeme megbízhatóan konstruktív, érzékeli a képi elemeket, és a felületeket nem bontja meg egy-egy tetszetős ötlet, avagy véletlen kedvéért, legyen az egy szín, vagy egy pusztán kellemes vonal. Ő arcképeket készít, amelyeket bizonyos értelemben összeállít, „megépít”. Nem kérikedik úgynevezett lelki kifejezéssel, nem képzelettel, hogy ismernie kell modelljeinek úgynevezett belső karakterét és azt vissza kell adnia. Szolidan és lelkiismeretesen inkább a felületnél marad, amely sokkal inkább kötődik a mélységhez, mint azt sokan tévesen gondolják, mindenestre erősebben, mint az egyén tudatosított jelleme, amely többnyire jogosulatlan igény. Schenkernél világossá válik: a jó anatómia sokkal fontosabb a fotográfus számára, mint a kétes „lélektan”, amely a lefényképezett természetudóságnak gondolkodó arckifejezést, az irodalmár kezébe tollat, a nagyvilági hölgynek egy bizonyos mosolyt ad; a jegyospár ajkára komoly hűségességet csal, a fiatal édesanyának pedig meghitt pillantást kínál a csecsemőjére. Ezt a mókát ma nem olyan durván űzik, mint tíz évvel ezelőtt, most diszkrétebben. A lefényképezett személyt még mindig foglalkozásának egy-egy attribútumával hipnotizálják a „szellemi” vagy „lelki” kifejezésnek ebbe a dermedtségébe, amely azonban sem egyik, sem másik, hanem csak komikus. A fiatal anya inkább öntelt, mint bensőséges; a természettudós sokkal jobban a mosoly bor, mint a természetkutatás kedvelőjének tűnik. Egészen rendkívüli, mennyire lélekkel teltek Schenkernek ezek a levegőtől átítatott, levegővel körülölelt, súlytalan arcképei, mert ő a modell fiziognómiájához igazodik, és nem annak lelki vagy szellemi becsvágyához. Azt mondhatjuk, ő sokkal megelőbbben portrézik, mert tisztességesen annál marad, amit látunk. Kétségtelenül jó művészi szemmel kell rendelkezni ahhoz, hogy valaki olyan sokat lásson, mint ő. Egy még olyan jó objektív sem helyettesíti ezt. Sem az expozíció, sem a megvilágítás, sem a lemez vagy a lenyomat kezelésének trükkjei ezt nem pótolhatják. Mindezek a technikai dolgok, ha mégoly tökéletesek is, a második vonalba tartoznak, segédletek, pont úgy, mint a festőnek a szín; nem cél, hanem eszköz, amit ő inkább elrejt, mint megmutat (Rembrandtnál nem vizsgáljuk a színeket). Még egy dolog fontos és sokatmondó Schenker arcképeinél: ő megtalálja és hangsúlyozza a modell idő- és fajkarakterét.* A mai emberek között gyakran találkozunk olyanokkal, akiknek az arca, alakja nem a mai korra jellemző. Szerencse, ha a villamoson egy olyan nővel ülhünk szemben, aki egy kora gótikus madonna – lehet, hogy telefonoskisasszony, ez azonban egy foglalkozás modern jelentéktelen véletlene –, a lényeg az, hogy ő egy gótikus jelenség. Ha megszólal, talán egy lány Berlin keleti részéből, azonban a beszéde sem fontos, viszont a fényképésznek, aki a külsőt rögzítette, elsősorban megfelelő. Schenker nem a berlini telefonosnőt fogja fényképezni, hanem a gótikus madonnát. A 15. századi firenzei nőt, és nem X kurfürstendammi fogorvos feleségét. Ő arcképeiben a művészi valóságot és nem a szociális véletlent adja. Mint már mondtam: az úgynevezett felszínnek nagyobb mélysége van, mint a tudatos állítólagos mélységnek. A *vis suprema formae* az igazi isteni. De művésznak kell lenni ahhoz, hogy ez megnyilvánuljon, s aki rosszul és elégtelenül látja a formát, az a lelket és a szellemet csalja el. Ez a forma nem a külsőségekben rejtőzik! Nem a kosztümben vagy a kulisszában! Schenker, aki egy Boltraffio, átengedi ennek az asszonynak minden mai eszközét, pedig semmi mást nem ad neki, mint a testéből áradó mozgást, és ez Boltraffio vagy Goya vagy Guys. Ő nem másol képeket és festőket, hanem felvételeivel megállapítja, hogy ez *él és van*.

Lektorálta: DR. KIRÁLY EDIT germanista, ELTE

*Megemlítendő, hogy Blei 1931-ben a nemzeti szocializmus ellenzőjeként az Amerikai Egyesült Államokba menekült – A. B.

jának és tipográfiájának terve Kozma Lajostól származik. Érintőlegesen: a magyar kiadáskor a borítóról „elspórolták” az eredeti német változatban szereplő piros színt. (1–2. kép)

Nemcsak az album, hanem annak még a híre is lassan jutott el hozzánk: 1989-ben a 150 éves fotótörténeti jubileumi kiállításorozat Pécsi-tárlatának katalógusszövegében a 12 aktról még nem esett szó,³ s a Pécsi Józsefről 1967-ben készült első kismonográfia sem adott információt a létezéséről.⁴

A berlini W. J. Mörlins Verlag, ahol Pécsi József aktalbuma 1922-ben eredetileg megjelent, 1919. május elsején kezdte meg működését, és 1926-ban bekövetkezett csődjéig – tehát viszonylag rövid idő alatt – 43 könyvet adott közre.⁵

Úgy tűnhet, hogy ebben a könyváradatban a Pécsi-aktképek összeállítása úgy pattant elő, mint a görög mitológiában Pallasz Athéné Zeus fejéből, a valóság azonban más. Az összehasonlító – elegánsabban: komparatív – fotótörténet-írás módszerével élve láthatóvá válik, hogy ezek a képek s a belőlük lett album milyen helyet foglaltak el a fotóélet akkori nemzetközi folyamatában.

Ha körülnézünk a Mörlins Verlag „háza táján”, szembeötlik egy, a Pécsi-albumhoz hasonló kis könyv: Karl Schenker *Zwölf Bildnis-Aufnahmen* című kép-összeállítása. Ez 1919-ben jelent meg, és a kiadó által tervezett sorozat első kötete volt. A Staatsbibliothek zu Berlin állományában megtalálhatjuk a finom nyomtatású fotográfiákat (Signatur: 2” Nt 7979). (3–4. kép)

ZWÖLF BILDNIS-AUFNAHMEN

VON

KARL SCHENKER

MIT EINEM GELEITWORT

VON

FRANZ BLEI

BERLIN

IM VERLAG VON W. J. MÖRLINS

1919

VERZEICHNIS DER BLÄTTER

1. Frau M. F.
2. Frau Dr. Sch.
3. Leontine Kühnberg
4. Maria Carmi
5. Lucy Kieselhausen
6. Bianca Stagno-Bellincioni in „La Bohème“
7. Feldmarschall Böhm-Ermolli
8. Arthur Nikisch
9. Trio Deman-Pozniak-Beyer
10. Michael Bohnen
11. Kinderakt
12. Knabenbildnis

3. kép. A Schenker-kötet címlapja

A tizenkét fénykép elé Franz Blei (1871–1942) írt kísérő szöveget. (Magyar nyelvű fordítása az előző oldalon olvasható.) Az osztrák származású író, esszéista érdeklődése ebben az időszakban kiterjedt a fényképekre is.

A fényképész Karl Schenker Pécsi kortársa volt, nála pár évvel korábban, 1886-ban született. Műtermében számos színésznő, színész, táncosnő, divatmodell s a társasági élet szépe megfordult. Dolgozott a sajtó számára, és a Mörlins Kiadó egy sor általa fényképezett képes levelezőlapot is forgalmazott. Említést érdemel, hogy egy olyan felvétel, amely ebben az albumban a fiatalon elhunyt, osztrák származású Lucy Kieselhausent (1900–1926) ábrázolja, a Schenker-féle képes levelezőlapok sorában is megjelent. Ennek egyik példányát Szerencsen, a Zemplén Múzeum gyűjteményében őrzik 005678 szám alatt. Ezt a lapot 1919. március 10-én írták meg egy budapesti *úrléány* számára.

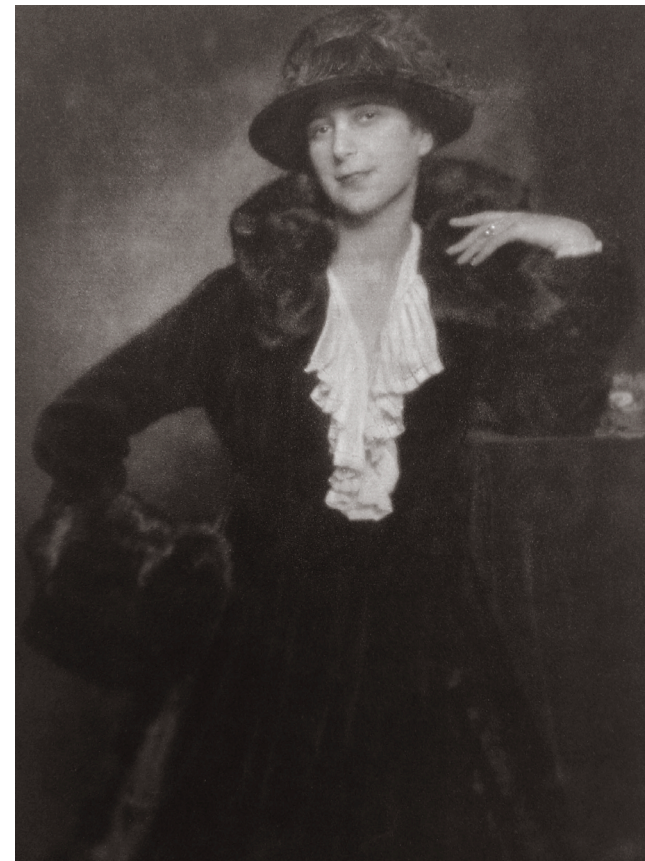
Érthető, hogy Lucy Kieselhausen egy másik, Schenker által készített képe is népszerű volt Ausztriában, ezt 1920-ban közölte a *Photographische Korrespondenz*. (5. kép)

Schenker munkássága annak idején általában sem volt ismeretlen a magyar fotográfus-társadalom számára. Wessely János mérnök, újjító szellemű amatőr fotográfus, aki az objektív rajzának látványos érdeklődésében végzett hatékony kísérleteket, 1921 októberében így írt: „A »Deutscher Lichtbildkunst« [helyesen: Deutsche Lichtbildkunst – A. B.] legutóbbi számában látunk reprodukciókat K. Schenker képeiről, melyek ilyen lágyan dolgozó műszer segítségével készültek [Wessely fentebb a 30 centiméteres gyújtótávolságtól felfelé használható félachromatokról szól], ezen képek valóságos kis műalkotások.”⁶

4. kép. A Schenker-kötet műtárgyjegyzéke

5. kép. Karl Schenker: Lucy Kieselhausen, *Photographische Korrespondenz*, 1920/714. 98. oldal utáni első műmelléklet

Elmondható, hogy az utóbbi időszakban Schenker-rendszerrel lehet tapasztalni; az 1954-ben elhunyt fotográfus képeiből Cindy Sherman kurátori munkája nyomán 2013-ban szerepelt egy válogatás az 55. Velencei Biennálén (ami igen jó aján-

6. kép. Karl Schenker: M. F. asszony

lólevél), 2014 nyarán pedig a németországi Ahrenshoopban, az Északi-tenger partján üdülők és kirándulók láthatták munkáit a Lardon Galerie-ben. A kölni Ludwig Múzeum, „a szépség mestere”-ként aposztrofálva a szerzőt, 2016. szeptember 10. és december 30. között száz Schenker-képet mutat be az érdeklődőknek.

Ha megnézzük a Schenker-album képeinek itt felidézett egyharmadát, bepillantást nyerünk a tízes évek németországi fotográfiai ízlésvilágába.

Az első felvétel a diszkréció érdekében csak nevének kezdőbetűivel jelzett (már ha egyáltalán valós szignóhoz van szerencsénk) hölgy gondosan megkomponált portréja volt. (6. kép)

A már említett Lucy Kieselhausen képén a nagy, világos felület tónusgazdagsága – milyen intenzív lehetett ez eredetiben, ha még a többszörös, nyilván hatásgyengített másolaton is „átjön” – a fényképész technikai, szakmai felkészültségét dicséri. (7. kép)

A vonósokat ábrázoló kép esetében érdemes figyelni a korszak-jellegzetességet megtestesítő, a képfelületbe beépített *képalára* is; ezt a megoldást Pécsi – korábban keletkezett – munkáiról is ismerjük. (8. kép) Ez a kép ugyancsak elnyerte az osztrák szaksajtó érdeklődését: 1920-ban a *Photographische Korrespondenz* is bemutatta.⁷ Megemlítendő, hogy ebben a műfajban ismerünk egy 1938-ra datált Pécsi-féle fotográfia nyomatot is. (9. kép)

Az ágaskodó gyermek Schenker-féle aktfotóján a nyilvánvalóan tudatosan megválasztott csíkos terítő-háttér keretezi a testet. Milyen nemű volt a gyermek, nem tudható, talán ennek

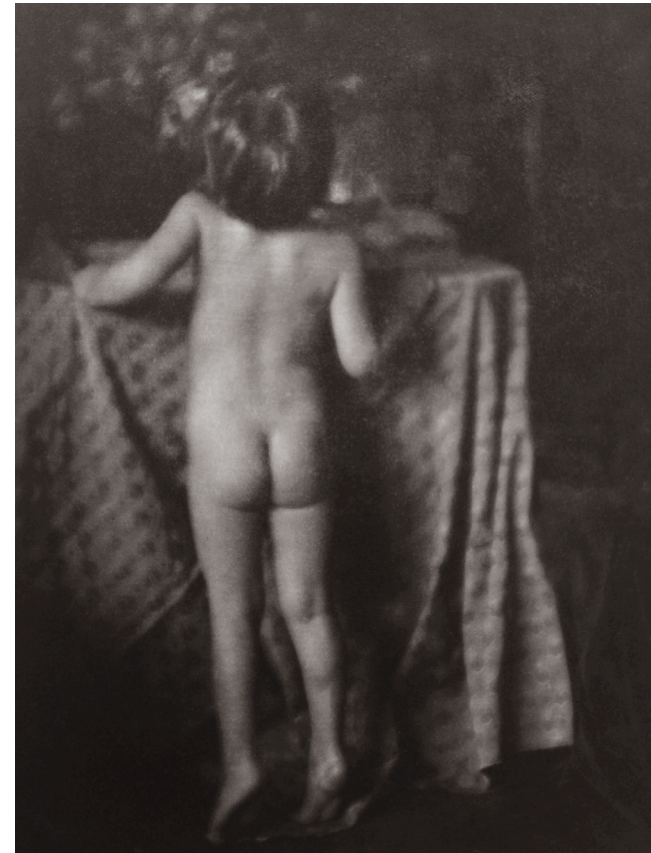
7. kép. Karl Schenker: Lucy Kieselhausen

8. kép. Karl Schenker: A Deman-Pozniak-Beyer-trió

9. kép.
Pécsi József:
A Léner-
kvartettről
készített nyomdai
levonat
(Forrás: Pécsi
József fényképes-
könyv, bev.
Kincses Károly,
Budapest, Magyar
Fotóművészek
Szövetsége,
Magyar
Fotográfiai
Múzeum, 2006.
135.)

10. kép. Karl Schenker: Gyermekek akt

nincs is jelentősége, mert itt a meztelenség a lány tónusátmenetek által inkább a 19. századot idézi, semmint az időben nem sokkal később kibontakozott *Freikörperkultur* előhírnöke lenne. **(10. kép)**

Az albumnak annak idején jó szakmai visszhangja volt. A havonta közreadott osztrák *Photographische Korrespondenz* recenziójával megelőzte a főként amatőröknek szolgáló *Photographische Rundschau und Mitteilungen* című, kéthetente megjelent német szaklap bemutató írását. Az osztrák orgánumban a csak „N.” szignóval jelzett recenzius bevezetőben a Schenker-album megjelenését is felhasználta, hogy a fotográfia művészeti lehetőségéről medításon. Lehet, hogy Alexander Niklitschek (1892–1953) volt a szerző, aki mind fotográfusként, mind szakíróként igen aktívan működött abban az időszakban a német nyelvterületen. Ő utalt arra, hogy a lap olvasói már korábban meggyőződhetnek Schenker fotográfusi képességeiről. E kissé régebben publikált képek közül kettő itt is megtekinthető. **(11–12. kép)** (Csak zárójelben: látható, hogy az albumban megjelenített modellek beállítása természetesebb, mint a két évvel korábban közreadott felvételeken.) Az albumbeli Schenker-képek méltatója úgy ítélte meg, hogy a fotográfus fő alkotói területét, a nőábrázolásokat virtuóz meglátások jellemzik. A muzsikustrióról készült kép esetében a recenzius a lágyan megtört élességet dicsérte. „Mindent összevetve: csak gratulálni tudunk a berlini mesternek ezért az összeállításért” – fejezte be írását az osztrák lap szerzője.⁸

A német „*Rundschau*” – ahogy annak idején a magyar szakmában emlegették – szintén csak egy betűvel jegyezte recenzió-

11. kép. Karl Schenker: Tanulmány, *Photographische Korrespondenz*, 1917/676. [7.]

12. kép. Karl Schenker: Tanulmány, *Photographische Korrespondenz*, 1917/676. [9.]

ját. Valószínű, hogy a „H.” jelzés mögött Paul Hannecke, a lap tekintélyes felelős szerkesztője állt. Ő szintén ismert fotográfusnak minősítette Schenkert, akinek portréi szak- és amatőr körökben egyaránt tetszésnek örvendenek. Az album képeiről szólva azok technikai kivitelét emelte ki. Böven idézte az előszót író Franz Blei sorait. A recenzius „H.” végül nyomtatékosan tanulmányozásra ajánlotta a szép mappát.⁹

13. kép. Pécsi József: Akt-tanulmány, *Deutsche Kunst und Dekoration*, 1911–1912. Bd. 29. [448.]

Az eddigiek bizonyára érzékletessé tették az 1910-es évek végének jellegzetes fotográfiai látásmódját; a festőiség, a lány rajz dominanciáját és egyúttal a mesterségbeli tudás szinte követelményszerű megnyilvánulását. A megidézett Schenker-képek jelzik, hogy milyen felfogású fotográfiákra volt vevő mind a szakma, mind pedig a nagyközönség. A Schenker-albumot kiadó Mörlins cégnek erre figyelni eminens érdeke volt. Korszakjelző Franz Blei „felvezető” szövege is, ahogy a festői és a fényképeszi mesterség viszonyáról beszél, s az új művészeti jövevény lehetőségeit latolgatja a konvencionális festészet ellenében. Ebbe a környezetbe, ebbe az ízlésvilágba érkeztek tehát Pécsi József aktfényképei. Az ő albumából szintén érdemes a Warstat-szöveget összevetni Blei előszavával (itt az is kiderül, hogy a korabeli fotóélet részeseként működő szakíró miben gondolkodott hasonlóan, illetőleg eltérően, mint a kultúra szélesebb területein aktív esszéista Franz Blei).

Arra a kérdésre, hogy hogyan került kapcsolatba Pécsi József a W. J. Mörlins kiadóval, jelenleg nem ismerem a választ. Ha az album-megjelenés előzményeit átfogó módon Pécsi németországi szereplései oldaláról nézzük, az eredmény impozáns. Az egykori müncheni fotográfusnövendék már nem sokal hazatérése után közreadott képeket német szakmai fórumokon. Szerepelt az egyik legtekintélyesebb német szakíró, Fritz Matthies-Masuren szerkesztette *Die Photographische Kunst im Jahre 1911* kötetben,¹⁰ továbbá voltak felvételei egy, a Magyar

Amatőrfényképezők Országos Szövetsége által kiküldött kép-anyagban (*Photographische Rundschau und Mitteilungen*, 1912/23., 2. és 9. tábla), illetve egyénileg a hivatásos fotográfusok folyóiratában (*Das Atelier des Photographen*, 1915/3., 6. és 7. műmellékleti tábla).

Ezeknél sokkal jelentősebb, hogy 1922 januárjában saját képeivel illusztrált cikke jelent meg a darmstadti *Deutsche Kunst und Dekoration* című folyóiratban, Zur Porträt-Photographie unserer Tage címmel.¹¹ Ez az *Illustrierte Monatshefte für moderne Malerei, Plastik, Architektur, Wohnungskunst und künstlerisches Frau-Arbeiten* alcímű, 1897 októberében indult lap minden bizonnyal előképként szolgált a Lyka Károly által 1902-ben indított *Művészet* című folyóirathoz is. Nagyon valószínű, hogy Lyka későbbi, a fotográfia iránt tanúsított nyitottsága innen nyert indítékot. Érdemes megemlíteni, hogy az angolszász területen is szokásos volt ekkor képző- és iparművészeti orgánokban fotográfiai témák befogadása. A londoni *Penrose's Annual* például 1920-ban teret adott a prágai dr. Viktor Teissler cikkének, amelyben a frissen támadt „csehszlovákizmus”-tól fűtött szerző azt állította Petzvalról, hogy ő Kelet-Szlovákiában született.¹²

Az a tény, hogy egy külföldi fényképész – jelesül Pécsi József – a saját műveire építve publikálhatott a *Deutsche Kunst und Dekoration* hasábjain, az alkotó/cikkíró szakmai tekintélyét tükrözi. Itt kell megjegyezni, hogy Pécsi már régóta ismerős volt a német képzőművészeti orgánus szerkesztői számára. 1911-ben ugyanis V. Hoffmann, négy Pécsi-kép kíséretében, bemutatta a lapban az ifjú fotográfust.¹³ Bizonyos, hogy a „V. Hoffmann” név mögött Hoffmann Viktor, maga is kiállító fotográfus, *A Fény* szerkesztője állt, aki az 1911. évi októberi számban 11 Pécsi-képet közölt (a januári számban is volt Pécsi-kép), majd ezeket kommentálva méltató sorokat írt az ifjú fényképészről.¹⁴ A Pécsit Németországban bemutató Hoffmann-cikk összes képe megjelent *A Fény* 1911. évfolyamában is.¹⁵ Itt Pécsi József valamennyi lapszám élén a „munkatársak” között szerepelt. Hoffmann Viktor tehát korán, igen jó szemmel felismerte a fiatal pályatárs tehetségét – ne felejtjük el, Pécsi még csak 22 éves volt

14. kép. Pécsi József: Fénykép-tanulmány, *Deutsche Kunst und Dekoration*, 1921. Bd. 49. 221.

ekkor –, és mai kifejezést használva menedzselte őt mind itthon, mind Németországban.

Mellékelem a *Deutsche Kunst und Dekoration* által hozott Hoffmann-írásban illusztrációként szerepelt aktképet. (13. kép) A német nyelvű olvasótábor számára tehát már egy évtizeddel az aktalbum megjelenése előtt felillant Pécsi aktfotográfusi munkássága is.

Az 1922-es *Deutsche Kunst und Dekoration* Pécsi-cikkének kíséretében négy képet publikált a magyar szerzőtől, most ezek egyikét idézem, (14. kép) némileg előzetesként az aktalbumhoz – bár maga a cikk a portrézásról szólt. Aki a Pécsi-szöveg tartalmára kíváncsi, magyar nyelven is elérheti: a *Fotóművészeti Hírek* 1922. évi negyedik, áprilisi száma ugyanis ezzel az írással kezdődik, Az arcfényképezés mai helyzete címmel.¹⁶ Arról eddig még nem esett szó, hogy a *Fotóművészeti Hírek*ben megjelent szöveg a német nyelvű cikk magyarított másodközlése volt. Kisése élesen fogalmazva: itt a lefokozott változat látható, mert képmelléklet(ek) nélkül jelent meg. Az akkor alig egyéves múlttal rendelkező *Fotóművészeti Hírek* 1922-ben időnként már képeket is közölt, de az infláció szorításában élő lap számára egy cikkhez négy képet lehozni, a kliséárok miatt, bizonyára luxus lett volna. Végül az is számba jöhet, hogy maga Pécsi sem akarta a teljes egyezést a darmstadti megjelenéssel.

A magyar fotográfus aktalbumát lapozgatók láthatják: a Pécsi-képek szervesen illettek az 1910-es és az 1920-as évek elején Németországban és Ausztriában virágzó fényképfelfogásba. A megjelenés nemzetközi viszonyításban tehát nem kivételesnek, hanem egy folyamatba történt beilleszkedésnek tekinthető. A kivételességet az jelenti, hogy a magyar fotográfusok közül albumalkotási szinten erre Pécsi József volt képes. Az ő kötetéről a német szakajtóban a Schenker-munkákhoz képest egyébként sokkal szűkszavúbb, csak pár soros híradás tudósított (bár *Kamerameister*ként szólt Pécsiről)¹⁷ – ebben természetesen része lehetett annak is, hogy nem hazai szerző képeiről volt szó.

Kiegészítésül megemlítenéd: a Schenker- és a Pécsi-féle „Zwölf”-kiadványoknak – bár annak idején sorozati elemként jöttek létre – a Mörlinsnél nem lett folytatása, bár mint arról fentebb szó esett, a kiadó 1926-ig még működött. Ennek oka egyelőre – legalábbis számomra – nem ismeretes. ■

Segítőim a tanulmány megírásában:

Dr. Király Edit, Magyar Fotográfiai Múzeum, Nemzeti Kulturális Alap, Országos Széchényi Könyvtár; Österreichische Nationalbibliothek, Prof. Dr. Klaus G. Saur, Staatsbibliothek zu Berlin, Szépművészeti Múzeum Könyvtára

Jegyzetek

- [Willi] Warstat: Der schöne Akt. Bildmäßige Aktphotographie ihre Ästhetik und Technik, Verlag Guido Hackebeil AG, Berlin, 1929.
- [Willi] Warstat, i. m. Bildtafeln, 42., 98.
- Beke László: Pécsi József születésének 100. évfordulójára. A fénykép varázsa 1839–1989, Budapest, Magyar Fotóművészek Szövetsége, Szabad Tér Kiadó, 1989. 241–276. oldal.
- Pécsi József munkássága, életrajz: Fėja Sándor, Budapest, Corvina, 1976.
- Professzor dr. Klaus G. Saur szíves e-mailbeli közlése.
- Wessely [János]: Részben korrigált objektívek. Fotóművészeti Hírek, 1921/6. (okt.) 52. A Wessely által hivatkozott folyóiratot Münchenben adták ki a húszas évek elején. Szerkesztője az a Georg Heinrich Emerich volt, aki elsősorban a Pécsi Józsefnek korábban szakképzettséget nyújtó intézmény alapító-igazgatójaként és tanáraként vált hírnevesre.
- Photographische Korrespondenz, 1920/719. 226. oldal utáni 3. műmelléklet
- N., Literatur: Zwölf Bildnis-Aufnahme von Karl Schenker, Photographische Korrespondenz, 1921/715. (aug.) 136–137.
- H., Bücherschau: Zwölf Bildnis-Aufnahmen von Karl Schenker, Photographische Rundschau und Mitteilungen, 1921/15. (aug.) 208.
- Egyről-másról. *A Fény*, 1911/1. (jan.) 17.
- Josef Pécsi: Zur Porträt-Photographie unserer Tage, *Deutsche Kunst und Dekoration*, 1922. Bd. 49. 220–[224.]
- Viktor Teissler: Three Famous Pioneers in Photography, *Penrose's Annual*, 1920. 81.
- V. Hoffmann: Photograph Josef Pécsi – Budapest, *Deutsche Kunst und Dekoration*, 1911. Bd. 29. 445–449.
- [Hoffmann Viktor]: Képeinkről, *A Fény*, 1911/10. (okt.) 245.
- Sydney Carton: *Deutsche Kunst und Dekoration* [itt a továbbiakban: DKuD], 1911. Bd. 29. 445., *A Fény*, 1911/10. (okt.) 445. [Cím nélkül]; *Kostümstudie*: DKuD, 1911. 29. [446.], *A Fény*, 1911. 1. (jan.) 3. [Cím nélkül]; *Andante*: DKuD, 1911. Bd. 29. [447.], *A Fény*, 1911/10. (okt.) 238. [Cím nélkül]; *Aktstudie*: DKuD, 1911. Bd. 29. [448.], *A Fény*, 1911/10. (okt.) 235. [Cím nélkül]; *Bildnis-Photographie*: DKuD, 1911. Bd. 29. 449., *A Fény*, 1911/10. (okt.) 237. [Cím nélkül].
- Újra közlésben megjelent egy Sümegi György által összeállított kötetben is – Pécsi József: Különfélék: Összegyűjtött írások a fotográfiáról, Bp., Interakönyvek, 1999. 21–22.
- Kleine Chronik. Der ungarische Kamerameister..., *Photographische Rundschau und Mitteilungen*, 1922/10. (máj.) 58.

BLACKRAPID™ vállszíjak

- A világ leggyorsabb vállszíja
- Kényelmes és biztonságos
- Többféle kivitel, sok kiegészítő

info@artwork.hu • 1-202-1653 • I. ker. Ostrom u. 6.

